

Uppeldi til ábyrgðar

Tungumál Uppbyggingar

Jón Baldvin Hannesson

Nóvember 2010

Hvað þurfa börn að tileinka sér til að ná árangri í lífinu?

SVÖR KENNARA:

- **Viðhorf og viðmót**
 - Sterk/jákvæð sjálfsmynd, sjálfstraust, sjálfsöryggi, sjálfstæði...
 - Samstarfs- og samskiptahæfni, víðsýni, félagsþroski...
 - Virðing, kurteisi, umburðarlyndi, kærleikur, siðferðisvitund...
 - Ánægja, gleði, lífsleikni, bjartsýni...
 - Heilbrigður metnaður, sjálfstæði í hugsun, skapandi hugsun
- **Þekking og vinnubrögð**
 - Læsi, grunnþekking...
 - Vinna með öðrum og vinna sjálfstætt
 - Námsþækni, fjærni í að vinna með upplýsingar...

*Svör
foreldra
eru
eins*

Linda McNeil

Mælanlegar niðurstöður
gætu verið sá hluti náms
sem minnstu skiptir.

McGaw o.fl., 1992:174

Skilvirkni skóla snýst um mun fleira en háar einkunnir. Nám og áhugi á námi; **persónuþroski og sjálfsmynd; lífsleikni;** greining á vandamálum; námstækni; sjálfstæð og skapandi hugsun; **siðferðilegur styrkur og metnaður;** allt skiptir þetta jafn miklu eða meira máli fyrir velgengni heldur en góðar einkunnir í hefðbundnum námsgreinum.

Fleiri mikilvægir þættir

- Gleði, lífsgleði, starfsgleði
- Kærleikur, tillitssemi, umhyggjusemi
- Sköpunargleði (listir, verkgreinar, nýsköpun...)
- Leit, þekkingarleit, skilningsleit
- Samstaða með mannkyni, þjóð, samfélagi, fjölskyldu, skólasamfélagi, sjálfum sér – Skilningur á og „samstaða með“ jörð/umhverfi, öðrum lífverum
- Heimspekileg samræða, rökræða
- Lifa í núinu, vera sáttur, hvorki fastur í fortíð né framtíð

Bestu og fegurstu
hluti heimsins
sér enginn né snertir.
Einungis hjartað fær
skynjað þá.

Helen Keller

Sýn Giljaskóla

Metnaður

Virðing

Víðsýni

Lífsgleði

Ábyrgð

Kærleikur

Gerum okkar besta

Mikilvægi samræðna

- Samræður fullorðinna og barna/unglinga beinast í verulegum mæli að félagslegum og persónulegum þáttum og skipta miklu máli fyrir þroska barna/unglinga og sjálfsmynd.
 - Skilningur á grundvallarþörfum einstaklinga
 - ábyrgð á eigin tilfinningum og hegðun
 - framkoma sem dregur úr ótta og ásökunum
 - leit að lausnum en ekki blóraböggjum
 - þekking á möguleikum sínum og takmörkunum
 - allt eru þetta atriði sem ráða úrslitum um velgengni og vellíðan hvers einstaklings
- Eru einhverjar leiðir betri og skilvirkari en aðrar til að styrkja þessa þætti?

Öll hegðun hefur þann tilgang að uppfylla þarfir viðkomandi

- Öll hegðun er val
- Eina hegðunin sem við getum stjórnað er okkar eigin
- Öll langvarandi sálfræðileg vandamál snúast um samskipti
- Við erum mótuð af fortíðinni en getum einungis uppfyllt þarfir okkar í núinu og gert áætlanir um hvernig við uppfyllum þær í framtíðinni

Samskiptavenjur

Umhyggja

1. Styðja
2. Hvetja
3. Hlusta
4. Taka í sátt
5. Treysta
6. Virða
7. Semja um ágreining

Dauðasyndir

1. Gagnrýna
2. Ásaka
3. Kvarta
4. Nöldra - tuða
5. Hóta
6. Refsa
7. Múta eða verðlauna til að stjórna

UPPBYGGINGARSTEFNA (Restitution) uppeldis- og samskiptastefna Giljaskóla

Uppbygging er:

Að skapa skilyrði
til að einstaklingar
geti leiðrétt mistök sín
og orðið sterkari en áður.

SAMRÆÐA TIL SJÁLFSSTJÓRNAR

Uppbygging:

- Ýtir undir jákvæð samskipti – dregur úr ótta og óöryggi
- Skapar samstöðu um lífsgildi sem höfð eru að leiðarljósi og fylgt eftir með fáum skýrum reglum
- Kennir börnum og unglíngum sjálfstjórn og sjálfsaga
- Hjálpar einstaklingum að læra af mistökum í samskiptum og að axla ábyrgð á eigin orðum og gerðum
- => sjálfstraust, öryggi, samstaða, ábyrgð

Samskipti

Frá

- Gera eitthvað við nemandann
- Blindri hlýðni
- Ytri agastjórn
- Umbun og refsing
- Þvinga til hlýðni
- Beygja sig undir reglu
- Skamma nemendur
- Fjarlægja nemendur
- Áhersla á vandamál
- Kennarinn leysir vandann

Til

- Að vinna með nemandanum
- Samvinnu
- Innri sjálfstjórn
- Sjálfsagi og gildismat
- Útrýma þvingun og ótta
- Læra betri leiðir
- Efla sjálfstraust nemenda
- Taka við nemendum
- Áhersla á lausn
- Nemendur leysa vandann

Rætur uppbyggingar

- **Lífsgildamiðuð** fremur en reglumiðuð stefna
- Byggir á tveimur kenningum sem **William Glasser** hefur smíðað og kallar „Reality Therapy“ og „Choice Theory“
 - Valkenning Glassers (choice theory)
 - Hvað vil ég?
 - Hvað er ég að gera?
 - Er það að virka?
 - Ný áætlun
- **Samtalsmeðferð** til að hjálpa geranda

Rætur Uppbyggingar

- First nation (Frumbyggjar N-Ameríku)
 - Restorative Justice Circles
 - Hringurinn – Miðgarði
- Powers - „Perceptual Control Theory“
 - Við getum ekki stjórnað öðrum
 - Öll hegðun hefur tilgang
 - Að uppfylla þarfir

Fimm leiðir stjórnunar

- Refsandinn
- Sektarkennarinn / Samviskupúkinn
- Félaginn / Vinurinn
- Eftirlitsmaðurinn
- Uppbyggjandinn

Stjórnunarleiðir og áhrif þeirra

Að refsa (Punisher)	Að vekja sektarkennd (Guilter)	Að kaupa með umbun og fortölum (Buddy)	Að stjórna með reglum og viðurlögum (Monitor)	Uppbygging byggð á lífsgildum (Manager)
-------------------------------	--	--	---	---

Neikvæð ytri stjórnun	Jákvæð ytri stjórnun	Sjálfsagi
Ástæða hegðunar: Til að forðast refsingu	Til að fá umbun	V/sjálfsvirð.

Neikvæð sjálfsmynd	Jákvæð sjálfsmynd
--------------------	-------------------

Að refsa (Punisher)	Að vekja sektarkennd (Guilter)	Að kaupa með umbun og fortölum (Buddy)	Að stjórna með reglum og viðurlögum (Monitor)	Uppbygging byggð á lífsgildum (Manager)
Skilningur: Ég verð fyrir óréttlæti	Barnið tekur inn á sig refsinguna, finnst það vera vond manneskja	Barninu finnst gæfa sín vera undir þessum eina manni komin	Barnið skilur að það hefur brotið reglurnar og hefur unnið til refsingarinnar	Barnið skilur ábyrgð sína og vill bæta fyrir yfirsjónir
Lærdómur/Viðbrögð: Barnið setur kennarann út fyrir “túngarðinn”, hafnar honum	Barnið situr uppi með að kennarinn stjórnar líðan þess	Kennarinn er mjög mikilvæg persóna í huga barnsins og það verður háð því að fá hrós frá honum	Barnið byrjar að taka reglur samfélagsins til greina	Barnið öðlast trú á sjálfu sér. Veit að það er fært um að taka ábyrga afstöðu
Barnið segir: Mér er alveg sama	Fyrirgefðu	Ég hélt þú værir vinur minn	Hvað þarf ég að gera – hver er refsingin	Hvað get ég gert til að leiðrétta þetta
Langtímaáhrif: Endurtekur brotið. Kennir öðrum um	Þróar með sér lítið sjálfálit	Einstakl. verður ósjálfstæður og hallar sér að sterkum leiðtoga	Lærir samhengið: brotin regla = sekt	Sjálfstraust, sjálföryggi sjálfuppbygging
Kennarinn: 1. Refsar 2. gagnrýnir 3. hótar 4. meiðir 5. hæðir 6. einangrar	Kennarinn: 1. Andvarpar 2. predikar 3. persónugerir 4. hundsar 5. sýnir vonbrigði 6. gerir lítið úr nemanda	Kennarinn: <ul style="list-style-type: none"> • Grínast • stríðir • hrósar • hvetur • leggur sig fram • tengist 	Kennarinn: 1. Tilkynnir 2. rökræðir 3. metur 4. sektar 5. útskýrir reglur og viðurlög	Kennarinn: 1. Spyr 2. bendir á leiðir 3. lausnaleit / hugstormun 4. vikjar eintakl. 5. eflir sjálfstæða hugsun 6. eflir trú á getu

Sjö grundvallaratriði

varðandi kenngslu í sjálfsaga

1 Allir gera mistök

Við vitum þegar við gerum rangt

Skammir og gagnrýni ýta undir að fólk fari í varnarstöðu

Fólk getur lært betri leiðir

Sjö grundvallaratriði

varðandi kenngslu í sjálfsaga (frh.)

Þegar börn fá að vaxa af því að bæta fyrir mistök sín reyna þau ekki að ljúga eða fela mistökin.

Að læra sjálfsaga er skapandi ferli

Þeir sem fá að byggja sig upp og bæta fyrir verða umburðarlyndari gagnvart öðrum.

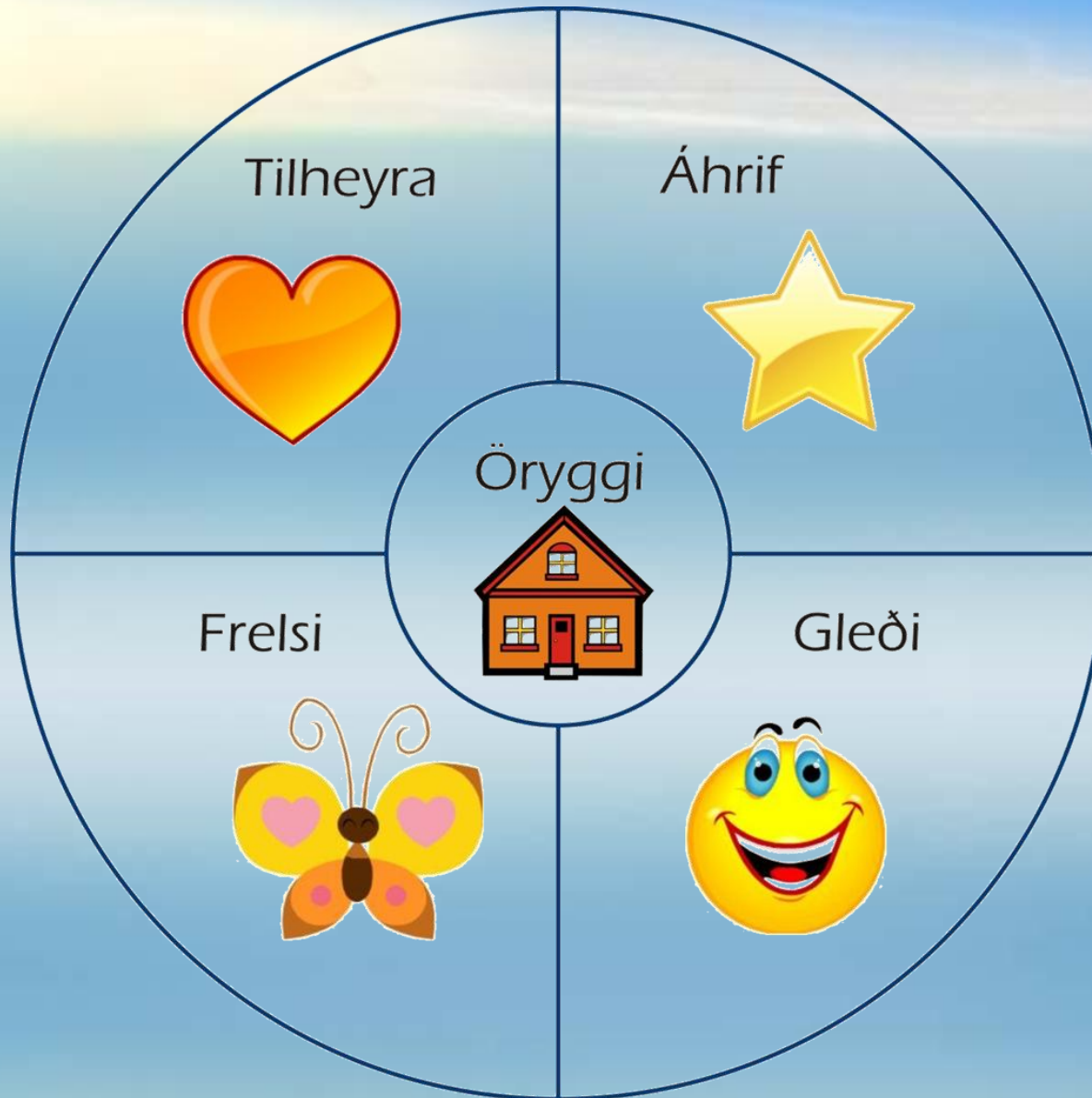
Sigurjón Friðjónsson, 1929

Þýðingarmesta nám mannsins er sjálfsrækt þess sem í honum býr. Að leiðbeina við þá sjálfsrækt er þýðingarmesta hlutverk skólanna.

Hefur þú
hrósað
einhverjum
í dag?

Grunnþarfirnar

Fæði, klæði, húsaskjól,
hvíld, hreyfing, heilsa,
sparnaður, kynhneigð

Að tilheyra
Vinátta
Umhyggja
Þátttaka

Tilheyra

Áhrif

Mikilvægi
Viðurkenning
Færni
Hæfni

Öryggi

Frelsi

Gleði

Ánægja
Gáski
Lærdómur
Hlátur

Valmöguleikar
Sjálfstæði
Frjálsræði
Sjálfsstjórn

Fæði, klæði, húsaskjól, hvíld,
hreyfing, heilsa, sparnaður,
kynhneigð

- Vil að öðrum líki við mig
- Er háður foreldrum mínum
- Vinn fyrir kennarann
- Félagar skipta mig miklu
- Gaman í hópavinnu.

Tilheyra

- Vil hafa stjórnina
- Fylgist vel með áður en ég prófa nýtt
- Stressast ef mér mistekst
- Mjög skipulagður
- Þarf helst að vera best(ur).

Áhrif

Öryggi

Frelsi

- Vil hafa valmöguleika
- Þarf að vera á ferðinni
- Hef gaman af tilraunum
- Sama hvað öðrum finnst
- Prófa nýja spennandi hluti.

Gleði

- Verð að njóta vinnunnar
- Mikið einbeitning, ef gaman
- Safnari; gaman af spilum
- Brandarakarl, vil leika trúð
- Gaman, þrátt f. skammir.

Þarfirnar

Gleði – ánægja

Skemmtun

Fagna

Hlátur

Brandarar

Kjánalæti

Spil og leikir

Frelsi - sjálfstæði

Velja sjálf(ur)

Ákveða sjálf(ur)

Eiga möguleika

Nýta tækifæri

Athafnasemi

Eirðarleysi

Ást - umhyggja

Að tilheyra

Vinátta

Væntumþykja

Vinna í hópi

Kynnast mörgum

Skoðanir annara
skipta miklu máli

Áhrifavald - árangur

Standa sig vel

Vera mikilvægur

Viðurkenning

Ráða við

Forðast mistök

Gott skipulag

Fjórar lykilspurningar Glassers

Nem. móttækilegur: Uppbygging notuð	Nem. móttækil.: Uppbygging, má orða öðru vísi	Nemandi ósamvinnuþýður: Starfsm. hættir að spyrja, notar í staðinn „ég-boð“
1. Hvað viltu?	hverju viltu ná fram með...?	Það sem ég þarf frá þér er...
2. Hvernig reynirðu að ná því fram?	Hvað ertu að gera/segja?	Ég sé þig gera/heyri þig segja...
3. Virkar það?	Gengur það?	Í mínum huga gengur það ekki
4. Geturðu fundið betri leið?	Eru aðrar leiðir mögulegar?	Þetta vil ég að þú gerir...

– Áætlun – framkvæmd – mat –

Ef lykilsurningar Glassers duga ekki, nem. er ekki tilbúinn, þarf að „vefa“ yfir í reglur:

Lykilsurn.: 1. Hvað viltu? 2. Hvernig reynirðu að ná því fram? 3. Er það að virka? 4. Hvað annað geturðu gert?

- Þekkirðu regluna?
- Veistu ekki að ég verð að grípa til aðgerða ef við getum ekki leyst þetta í sameingingu strax?
- Viltu frekar leysa málið með umsjónark/stjórn?
- Mér finnst það verra en ef þú vilt það frekar þá verður svo að vera...
- Ég vona að þú viljir leysa þetta með mér næst...

Afleiðingar:

- Því miður þá verður þetta fært í dagbók; eða:
- Nú verðum við að fara til umsjónark/stjórn ...

Tungumál Choice Theory/Reality Therapy

Í staðinn fyrir:	Geturðu sagt:
Þú hegðar þér ekki vel	Það sem þú ert að gera er ekki skv. því sem við samþykktum
Þú ættir að skammast þín	Hvað finnst þér um þetta? Hvað segir þetta um þig?
Þú ert ómöguleg(ur)	Hvernig þú uppfyllir þarfir þínar kemur niður á okkar þörfum
Róaðu þig niður	Hvernig hjálpar það sem þú ert að gera núna?
Þú gerðir þetta viljandi	Þú gerðir þetta ekki að ástæðulausu. Hvaða þörf varstu að reyna að mæta?

Samræða til sjálfsstjórnar

- Nota opnar spurningar
 - Hvernig get ég hjálpað þér?
 - Hverju viltu breyta?
 - Hvað viltu að gerist næst?
 - Hver er reglan?
 - Virkar það?
 - Hvað ætlar þú að gera í því?
 - Hvaða þörf var ógnað?
 - Viltu fá aðstoð frá mér?
 - Viltu heyra hvað aðrir hafa gert þegar...?
 - ...

Uppbyggingarstefnan (ýmis verkfæri)

- Hlutverk – starfslýsingar
- Bekkjarsáttmáli
- T – spjöld; Er – Er ekki
- Y – spjöld; Sjáum – Heyrum – Finnum
- Friðarborð;
 - Engar ásakanir, enginn er fullkominn; Ekkert tuð, skammir eða afsakanir; Allir fá að segja frá; Hlusta án þess að grípa fram í; Segja heiðarlega frá; Skrifa niður lausn(ir) – velja bestu lausnina.
- Bekkjarfundir
- Tungumálið
 - Stutt inngrip
 - Já, ef... ; Já, þegar...
 - Spurningar í stað fullyrðinga
- Vefa milli reglna og uppbyggingar
- Lífsvagninn
 - Afturhjól: Tilfinningar – Líkamleg líðan
 - Framhjól: Hegðun – Hugsun
 - Bílstjóri: Löngun
 - Vél: Þarfir

Bekkjarsáttmáli 6.B.P.

Í 6.B.P. berum við virðingu fyrir hvort öðru, starfsfólki skólans og gestum.

Við erum jákvæð og dugleg við vinnu okkar og vinnum saman.

Við berum sjálf ábyrgð á hegðun okkar.

Víð í 7.EEP viljum
hafa vinnufrið og hlusta á
það sem aðrir hafa að segja.
Víð viljum vera varnarmenn
gegn einelti.

Við í 5. GS komum fram við
aðra eins og við viljum að sé
komið fram við okkur.
Við erum dugleg, jákvæð og
höfum vinnufrið!

er þú ert
tilbúinn?

Nýtur þú tímann vel?

Hvað átt þú
vera að gera

Hver er reglan?

eldur þú að
að sé til betri
íð?

Vilt þú að ég
aðstoði þig?

5 GS ÞRÍHYRNINGURINN

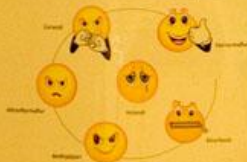
Er núverandi
hegðun að hjálpa
þér við að ná þri fram
sem þú vilt?

Hvatningarspjöld

Þegar þú gerir eitthvað, ímyndaðu þér að allur heimurinn sé að horfa á þig.

Kurteisi er smitandi.
Ef þú sýnir kurteisi þá sýna aðrir þér kurteisi á móti.

Hvaða hlutverk velur þú þér?

Hlutverk í einelti

Hlutverk

Hlutverk nemenda

Hlutverk kennara

Koma í skólann til að læra
Hlusta
Rétta upp hönd/ og við vilum ekki svarið/Vantar hjalp
Gera okkar besta
Hjálpa hvort öðru
Vera stundvís
Fylgja reglum

Kenna
Hjálpa
Útskýra
Leiðrétta nemendur
Gera sitt besta
Spyrja spurninga
Svara spurningum
Koma á réttum tíma
Framfylgja reglum

Ekki mitt hlutverk

Óskera
Slást
Ekki labba á milli
spjalla
Ekki tala út í einu
Ekki gripa fram í þegar kennari er að tala
Ekki vera með fífla-
keti
Ekki stríða í tímum.

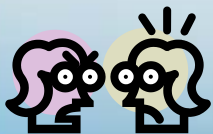
Hlutverk á göngum

Hlutverk nemenda á göngum	Hlutverk kennara á göngum
☐ Geta talað	☐ Sjáa og hjálpa til þess
☐ Hafa áttá og standa fram á miðjum og á göngu	☐ Hjálpa nemendum
☐ Hafa áttá með höndum	☐ Hafa gott og hafa við sögu
☐ Hafa áttá höndum	
☐ Hafa áttá höndum og hjálpa til þess	
☐ Hafa áttá höndum og hjálpa til þess	
☐ Hafa áttá höndum	
☐ Hafa áttá höndum	
☐ Hafa áttá höndum	

Bekkjarfundir (Paul Nissen; William Glasser)

- Kennsla – fræðsla
 - Samþætting námsgreina
 - Þjálfun í tjáningu/framkomu
 - Lýðræði - virkni
- Áætlanagerð
 - Ræða t.d. gildismat, reglur, þarfir
 - Hver viljum við vera? (bekkjarsáttmáli)
- Mat á starfi
 - Kennslu og/eða samskiptum
 - Hvernig gengur að uppfylla þarfir allra?
- Úrvinnsla árekstra/samskiptamála
- Sýna / Fá virðingu, hvatningu, gleði...

1. Enginn er fullkominn

2. Allir fá að segja frá

3. Segja sannleikann

4. Forðast ósakanir, afsakanir, skammir, væl, uppgjöf

5. Hlusta án þess að grípa fram í

6. Skrifa niður hugmynd

7. Velja bestu lausningu

Veljum sátt í stað
reiði

Hvatningarblöð (A4) eru límð með bókaplasti á gólfin

Samræða til sjálfstjórnar

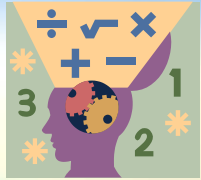

- Orð 10% - Tónn 35% - Líkamstjáning 55%
- Vísa til og ræða um:
 - þarfir, bekkjarsáttmála, hlutverk, sjáum – heyrum, leiðréttingu mistaka ofl.
- Stutt inngrip
 - Heldurðu að þú græðir eitthvað á þessu?
 - Er til betri leið?
 - Viltu að ég aðstoði þig?
 - Hvað áttu að vera að gera núna?
 - Ertu að nýta tímann vel?
 - Hvenær ertu tilbúin(n) að byrja?
- Rekja milli reglufestu og uppbyggingar

Ef þú ekki...
þarf ég að...

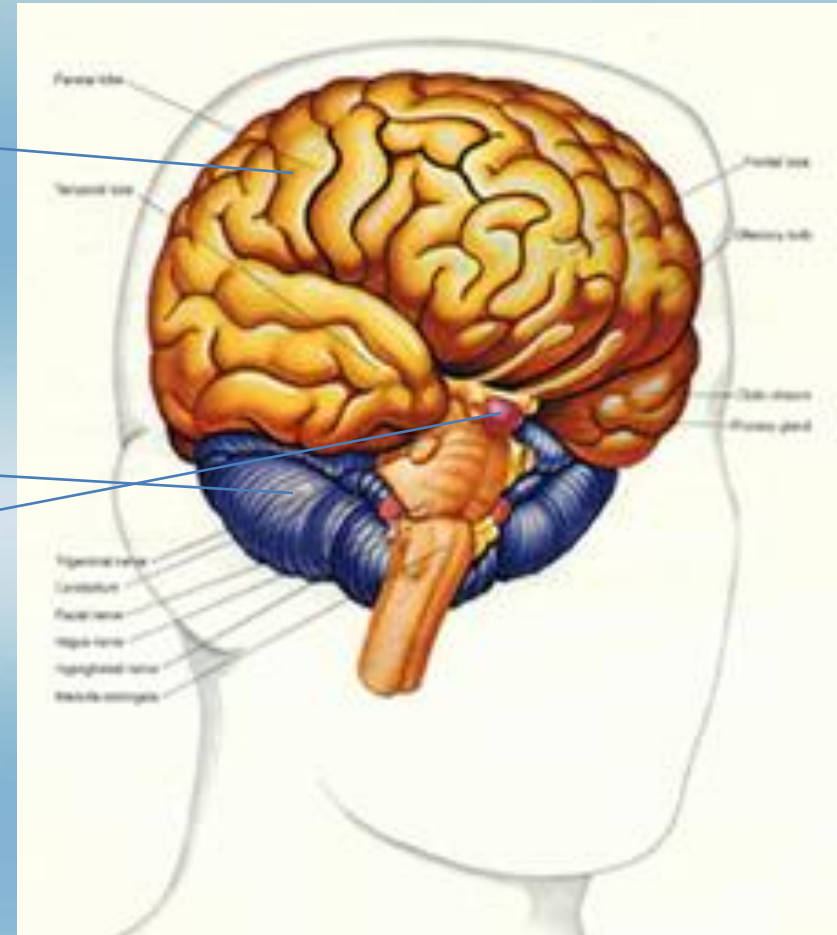
Ég vil heldur finna með þér betri leið...

Rannsóknir á heilanum

Eric Jensen: "Brain based learning"

- **Heilabörkur / Nýi heili:** Skapandi hugsun og siðvit
- **Heilastofn / Gamli heili:** Skilyrt viðbrögð
- **Möndlungur:** stöðvar virkni heilabarkar í hættuástandi eða tilfinningalegu uppnámi

Uppbyggingardagur að hausti

- Vinabekkir
 - 5 stórir hópar (2 árgangar saman, 4 bekkjardeildir)
 - Fyrir hádegi
 - Unnið úti og inni
 - Sérgreinakennarar og alm. starfsmenn með
- Haustið 2008
 - Þemað var þarfirnar: hvernig við sjáum þær, upplifum og skynjum
 - Afurðir:
 - Vonir og draumar (1. og 6.)
 - Frumsamdir leikþættir (2. og 7.)
 - Ljósmyndir og veggspjaldagerð (3. og 8.)
 - Ljósmyndamaráðon og glærusýningar (5. og 10.)
 - Plattar um sterkar þarfir og leikir (4. og 9.)

Eftir tíu ár

Eftir fimm ár

Eftir eitt ár

Í dag

PÓFA H

Vil ég vera

sem ég er

hamingjusöm með

alla

Vil ég standa mig enn betur í námi

í kringum Ísland með góðri vinkonu

göðan karasta

búa úti í smá tíma

Vil ég vera búin að læra eitthvað, búin að eignast

Vil ég keyra kringinn

Vinnu landsmót, hestum

PH

TILHEYRA

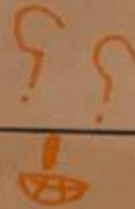

HELENA,
BERGLIND,
BALDUR,
HALDÖR a.,
EDDAG

HIMRIF

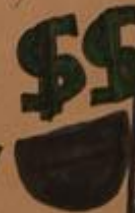
ÁHRIF

ÖRYGGI

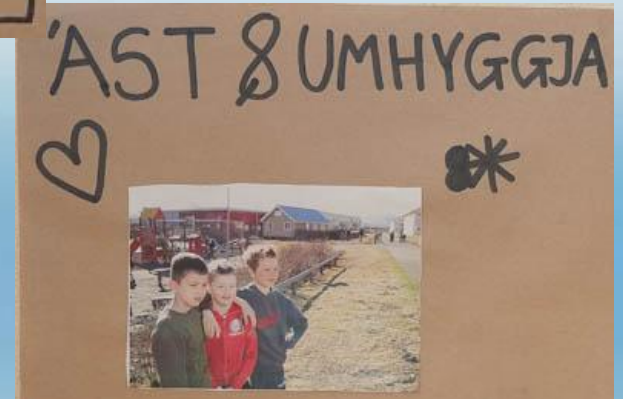

FRELSI

GLEÐI

Hvað einkennir góða hópa?

- **Tryggð** við markmið og gildi (sýn)
- Einstaklingar **leggja sig fram**
- **Samskipti** – opin og heiðarleg
- Góð **tengsl** – skilningsrík hlustun, tillitssemi
- **Ágreiningur** er meðhöndlaður
- **Samvinna** – samvirkni – samlegð
- **Viðhorf til breytinga** – stöðug leit

Henry David Thoreau

Það er ekki nóg

að vera iðinn;

það eru maurar líka.

Við hvað ertu iðinn?

Ýmsar gagnlegar slóðir

- Gossen, Diane: Uppeldi til ábyrgðar; Sunnuhvoll, 2007.
- Gossen, Diane: Sterk saman; Iðnú, 2006.
- <http://www.realrestitution.com/>
- <http://wglasser.com/index.php>
- <http://www.perceptualcontroltheory.org/>
- <http://www.iaact.com/>
- <http://www.alftanesskoli.is>
- <http://www.sunnuhvoll.com/>
- <http://www.heidarskola.is/namsvefur/uppbygging/>
- <http://www.gardaskoli.is/>

Takk fyrir og gangi ykkur vel!